

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК V

Рівне – 2017

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. V / ред. кол. О. М. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2017. – 89 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 25 квітня 2017 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;
БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

ГУЛЯ ОЛЕНА

Особливості поетики та жанрових форм малої прози

Юрія Косача 1920-50-х років 5

ДЕМЧУК НАТАЛІЯ

Мариністична символіка

роману «Майстер корабля» Юрія Яновського 10

КОЗАЧОК АЛІНА

Панський побут у творах Марка Вовчка 19

КОРІНЬ РУСЛАНА

«Текст Бетховена» в ліриці

«Розстріляного Відродження» 1920-1930-х рр..... 26

ЛАЗОРИШИНА НАТАЛІЯ

Літературні містифікації 1920-1930-х років 30

ЛЕПЕХА НАТАЛІЯ

Дебогорій-Мокрієвич як літературний персонаж

роману «Тодір Сокір» Галини Журби 35

МАКСИМЧУК ІВАННА

Відмова від власної культури як шлях до самознищення

(за драмою Лесі Українки «Бояриня»)..... 41

ПАРФЕНЮК ІРИНА

«Людина зупиняє свій час тоді, коли вона щаслива»:

антиутопійні та фантастичні виміри

у романі Яни Дубинянської «Свій час»..... 46

ПОПОВА ДІАНА

Школа і просвіта у творах Олександра Кониського 52

ПРОЦИК ХРИСТИНА

До проблеми осмислення пам'яті роду

в романі «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко 58

РОМАНЮК НАТАЛІЯ

Національні типи у п'єсі Миколи Куліша «Мина Мазайло»:

проблема вибору 64

САНДЕР ІРИНА

Соціум проти особистості: драма Чіпки Варениченка

(роман Панаса Мирного та Івана Білика

«Хіба ревуть воли, як ясла повні?») 69

СОБЧУК ЛЕСЯ

Школа українського перекладу в епоху шістдесятництва..... 73

ТКАЧУК КАТЕРИНА

Мікеланджело Буонарроті: візуальні медіації

в ліриці «шістдесятників»..... 81

ШУСТВАЛЬ ЮЛІЯ

Образ героя в контексті української історії

(за романом Володимира Лиса «Століття Якова»)..... 85

Катерина Ткачук

Науковий керівник – канд. філол. наук Бестюк І. А.

МІКЕЛАНДЖЕЛО БУОНАРРОТІ: ВІЗУАЛЬНІ МЕДІАЦІЇ В ЛІРИЦІ «ШІСТДЕСЯТНИКІВ»

Візуалізація скульптур та живопису італійського митця епохи Відродження (XV – XVI ст.) Мікеланджело Буонарроті (1475 – 1564) в ліриці «шістдесятників» формує інтермедіальний простір, – не тільки поглиблює метафоричні сенси творів Д. Павличка, Л. Костенко, Б. Олійника та інших поетів, а й асоціює історико-культурні аналогії між «хрущовською відлигою» та італійським Ренесансом.

Ключові слова: візуальні медіації; Мікеланджело; лірика; «шістдесятництво».

Visualizatoin of sculptures and paintings of Michelangelo Buonarroti (1475-1564), Italian artist of the Renaissance (15 – 16 centuries), forms intermedial space in the lyrics of «the Sixtiers», – not only deepens the metaphorical sense of works of D. Pavlychko, L. Kostenko, B. Olynyk and other poets, but is also associated with historical and cultural analogies between Khrushchev thaw and the Italian Renaissance.

Key words: visual mediation; Michelangelo; lyrics; «the Sixtiers».

Вивчення діалогу між дистантними культурами – українською та італійською – розпочате монографією Оксани Пахльовської «Українсько-італійські літературні зв'язки XV-XX століть» [11], у якій авторка з'ясовує витоки такої комунікації, починаючи від давніх хронік та реляцій, що зумовлені міжнародними політичними, дипломатичними й торговельними відносинами Київської Русі з країнами Європи (Розділ I); окрему увагу звертає на рецепцію італійського Ренесансу в літературі українського бароко (Розділ II); аналізуючи «засвоєння явищ інонаціональної культурної реальності» [11, 39], не оминає історії перекладів в українському ХІХ столітті, також охоплює інформацію з інших суміжних дисциплін – музики, живопису та архітектури, – які теж були залучені у простір творчого взаємообміну (Розділ III). Однак найбільш масштабним і плідним українсько-італійське міжмистецьке спілкування припадає на ХХ ст.: в національному літературному дискурсі раннього модернізму (кінця ХІХ – початку ХХ ст.) резонують особистісні враження письменників, які перебували в Італії (Леся Українка, М. Коцюбинський, П. Карманський, В. Пачовський, Олександр Олесь, В. Винниченко, Н. Кибальчич), що і спричинило в літературознавстві незалежної України появу низки студій на цю тему, зокрема В. Панченка [6], Е. Згамбаті [5], О. Балабка [2], О. Гінди [3] та ін.

Італійське культурне донорство мотивує дефінітивні моделі двох українських літературних епох – «розстріляного відродження» 1920-1930-х років та «придушеного відродження» 1960-х: небувала творча активність,

мистецьке піднесення, характерне цим періодам, ототожені з італійським Ренесансом XV-XVI ст., чільними репрезентатами якого були Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті та Мікеланджело Буонарроті. Саме міжмистецький діалог з Мікеланджело (1475 – 1564) вирізняє лірику «шістдесятників»: його скульптури «Мойсей», «Давид», «Піета», «Раби», «Ніч», живопис Сикстинської капели (фрески «Створення світу», «Страшний суд») поглиблюють метафоричні сенси художніх текстів Ліни Костенко (драматична поема «Сніг у Флоренції», поезія «Чекаю дня, коли собі скажу»), Дмитра Павличка (поезія «Раби» Мікеланджело), Бориса Олійника (диптих «Мікеланджело») та Івана Драча («Мікеланджело в час облоги Флоренції (до 500-річчя з дня народження)»).

Важливу роль у відкритті Італії в советських умовах виконав М. Бажан, передусім як віце-президент письменників Східної Європи [10, 39]; починаючи з 1958 року, М. Бажан не тільки сприяв поїздкам молодшого покоління поетів до Італії, а й в радянській Україні виконував важливу культуртрегерську місію: перекладав сонети Мікеланджело, упорядкував і видав збірник статей, перекладів та віршів українських поетів, присвячений 500-літтю від дня народження цього великого італійця [11, 162]. У циклі «Італійські зустрічі» (1961 – 1962), в якому письменник передав евристичне переживання високої італійської культури («Де ще так щедро стало / творче людське зусилля / формами й рельєфами, / статуями і полотнами?» [1, 256]), уміщений триптих «Перед статуями Мікеланджело», одна з частин якого називається «Піета», тобто «жаль, скорбота»: скорбота Богоматері над мертвим тілом Сина ототожнена зі скорботою Італії, яка в революції втрачає своїх синів.

Інтермедіальний аналіз передбачає залучення інформації із суміжних дисциплін, що вимагає і філософська поезія Д. Павличка, яка має назву «"Раби" Мікеланджело»: на перший погляд, незавершені обличчя «Рабів» асоціюють незавершену індивідуацію (Самість) особистості, втім поступово враження ліричного героя змінюється, він переконаний, що перед ним – не камінні бездумні брили, а навпаки, споглядаючи ці скульптури, він відчуває акумульовану в камені енергію непокори, приховану ескалацію бунту: «Ні, все в них є: слізьми промиті очі, / Думками й потом спалені лоби – / Про це говорять руки їх робочі. // Я чую ваше дихання, Раби, / Закуті в брилах крики боротьби, / Як рокотання грому в надрах ночі!» [9, 174].

«Давид» і «Творець» – так називаються частини диптиху Б. Олійника «Мікеланджело». П'ятиметрова статуя Давида, що переможно підводиться над «інквізиторськими багаттями», засвідчує перемогу мистецтва як репрезентанта вічності над проминальністю історичних катаклізмів, дочасністю будь-яких політичних режимів. У другій частині – «Творець» – креативна енергія митця, який розписує стелю Сикстинської капели старозавітними сюжетами про створення світу, ототожнена з деміургійною силою Бога-Саваофа, однак, якщо Господь затратив тільки шість днів, то виснажений майстер Buonarroti – шістсот, і ця іронічна гіперболізація підкреслює енергетичне, духовне, виснаження Майстра під час виконання

такого грандіозного проекту: «І грішна мисль прийшла, як пізній гість: / «Ачей, наплутав в Біблії біограф, / Коли шість день позичив Саваофу / На сотворіння світу. Стократ шість / Ночей і днів спливала потом стеля, / Аж доки я змодельював цей світ / У присмерку Сікстинської капели» [8, 183].

«Міф Мікеланджело», – ідеальне бачення митця, надвимогливого і самокритичного, для якого творчість – це висока самоофіра, – створює Л. Костенко у поезії «Чекаю дня, коли собі скажу» та у драматичній поемі «Сніг у Флоренції». Як і у версії Б. Олійника, у поезії Л. Костенко творчий подвиг Мікеланджело, який розписав Сікстинську капелу, порівнюється із деміургійним світотворенням («Він богом був. І він створив свій світ. / І одвернувся: все було погано» [7, 225]); лірична героїня цього твору, поетеса, апелює до внутрішнього цензора, якого мусить плекати у собі кожен митець, взоруючись на великого попередника:

Ти, незглибима совісте майстрів,
тобі не страшно навігацій Лети!
Тяжкий був час. Тепер кого не стрів –
усі митці, художники й поети.
Всі генії.

На вічні терези
Кладуть шедеври у своїй щедроті.
Той, хто пізнав в мистецтві лиш ази,
Був Мікеланджело Буонарроті [7, 226].

У драматичній поемі «Сніг у Флоренції» ідеалізованому Мікеланджело протиставлений Джованфранческо Рустичі, прототипом якого став забутий скульптор, «загублений серед сторінок «Життєписів» Вазарі», якого італійцям відкрила Л. Костенко, про що дізнаємось із її інтерв'ю: восени 2010 року у Флоренції відбулась виставка, куди була запрошена українська поетка, яка усвідомила творчу драму Рустичі «задовго до того, як самі італійці про нього згадали» [4, 182]. Проблемні роздуми твору пов'язані із міркуваннями про забуття митця, який був сучасником Мікеланджело й Леонардо до Вінчі й навіть порадником останнього («І хто з вас кого зрадив – / ти свій талант чи твій талант тебе? / І що ж тепер? Якби ж було знаття! / Я ж міг створити незабутні речі! / На що ж потратив я своє життя?» [7, 503]). Мотивацій страченого таланту у творі є кілька: не цінував часу («розтринькав» [7, 489] молодість, жив у достатку, цінував розваги, мав багато інших захоплень); не зумів зберегти творчу свободу в ситуації залежності від влади, від її замовлення; не навчився ігнорувати критику натовпу; «долю змарнував» [7, 485] ще й тому, що обманув кохану і зрікся Батьківщини, утікши від війни до Франції. І зовсім іншу, складну, майже дев'яностолітню, життєву дорогу долав вірний собі Мікеланджело, який на замовників «дошками шпурляв» [7, 481], який залишався в Італії і «захищав республіку» [7, 497]: «Він пережив облогу і чуму. / А дух його нікому не підвладен, / його талант покірний лиш йому!» [7, 498]: «Буонарроті інший. Він сподвижник. / На ньому все, оскільки він Атлант» [7, 496].

Літературне покоління «шістдесятників», об'єднане інтересом до життєтворчості Мікеланджело, націлене на оновлення художнього дискурсу ціною інтермедіальних відкриттів. Водночас ідеологічною інтригою став і біографічний чинник: у протистоянні «тоталітарній системі й духовній нівеляції» [12, 15] творча самореалізація Мікеланджело в умовах несвободи наснажувала українських поетів.

Джерела:

1. Бажан М. Вибрані твори : у 2 т. Т.1: Вірші та поеми / М. Бажан. – К. : Укр. енцикл., 2003. – 608 с.
2. Балабко О. Синьйор Ніколо й синьйор Мікеле : Рим Гоголя й Капрі Коцюбинського: есеї / О. Балабко. – К. : Факт, 2006. – 248 с.
3. Гінда О. Українознавчий простір в Італії: спроба оглядового дискурсу / О. Гінда // Мандрівець. – 2012. – № 2 (берез. – квіт.). – С. 46-50.
4. Дзюба І. Є поети для епох / І. Дзюба. – К. : Либідь, 2011. – 208 с.
5. Згамбаті Е. Італія Михайла Коцюбинського та Лесі Українки / Е. Згамбаті // Всесвіт. – 2007. – № 7-8. – С. 156-167.
6. Капрійські сюжети: «італійська» проза Михайла Коцюбинського та Володимира Винниченка / упоряд. В. Панченко. – К. : Факт, 2003. – 496 с. – (Літ. проект «Текст + контекст». Знакові літ. доробки та навколо них).
7. Костенко Л. Вибране / Л. Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
8. Олійник Б. Стою на землі: вірші і поеми / Б. Олійник. – К. : Криниця, 2003. – 696 с.
9. Павличко Д. Вибрані твори в 2-х т. Т. 2 / Д. Павличко. – К. : Дніпро, 1979. – 478 с.
10. Панченко В. Український Гамлет в Італії. Микола Бажан: контрасти слова / В. Панченко // Український тиждень. – 2016. – 24 берез. – № 12 (436).
11. Пахльовська О. Є.-Я. Українсько-італійські літературні зв'язки XV – XX ст.: монографія / О. Є.-Я. Пахльовська. – К. : Наук. думка, 1990. – 218 с.
12. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі та тлі покоління: (історико-літературний та поетикальний аспекти) / Л. Тарнашинська. – К. : Смолоскип, 2010. – 632 с.